

Резюме

Доманская М. И. О целесообразности реализации принципа коллегиального рассмотрения судом дел об изменении правового статуса физического лица.

В статье рассмотрен вопрос о целесообразности реализации принципа коллегиального рассмотрения судом дел об изменении правового статуса физического лица. Выдвинут ряд выводов, при которых коллегиальное рассмотрение судом дел об ограничении гражданской дееспособности физического лица и признание лица недееспособным способствует более полному и справедливому отправлению правосудия. На основе проведенного теоретического анализа цели, правового статуса и субъективных прав народных заседателей при рассмотрении и разрешения гражданских дел судом, обосновывается обязательность и целесообразность участия народных заседателей по делам указанных категорий. Автор указывает на существующие несовершенства данного института, возникающие при рассмотрении дел особого производства и пути их совершенствования на законодательном уровне.

Ключевые слова: коллегиальное рассмотрение судом дел, народные заседатели, ограничение гражданской дееспособности физического лица, признании физического лица недееспособным.

Summary

Domanska M. Feasibility of implementing the peer review principle of the cases regarding the change of the legal status of individual by the court.

The article considers the feasibility of implementing the peer review principle of the cases regarding the change of the legal status of individual by the court. Number of conclusions promoting complete and fair administration by the peer review of court cases on the limitation of legal capacity of an individual and the recognition of incapacity are proposed. The theoretical analysis of the objective, the legal status and the subjective rights of lay judges in the review and resolution of civil court cases makes participation of the lay judges expediency and mandatory for the cases of mentioned categories. The author points to the existing imperfections of the institution, appearing in cases of special proceedings and to the ways to improve them at the legislative level.

Key words: peer review of court cases, lay judges, the restriction of civil capacity of an individual, the incapacity recognition of an individual.

Отримано 11.06.2013

УДК 347.77

К. О. МАШЕВСЬКА

*Катерина Олександрівна Машевська, аспірант
Київського міжнародного університету*

ПОНЯТТЯ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

За роки незалежності України в державі бурхливо розвивався великий та середній бізнес. Створювалися підприємства як зі 100 % вітчизняним капіталом, так і афілійовані представництва відомих іноземних компаній. І якщо керівники українських компаній у своїй діяльності керувалися виключно фінансовими показниками та економічними категоріями, то іноземні звертали більше увагу на свої нематеріальні активи, що були ключовими чинниками конкурентних переваг. Власне, це і є ознакою економіки розвинутих країн.

Протягом останніх п'яти років в Україні зростає рівень знань про інформацію серед споживачів та конкурентів, відбувається швидка експансія ринків та товарів, збільшується вплив засобів масової інформації (далі – ЗМІ), що сприяє перетворенню нематеріальних активів на основну конкурентну перевагу. Керівники підприємств все більше скеровують свої зусилля на підвищення цінності бізнесу на своїх ключових ринках.

Матеріальні фінансові ресурси вже є загальнодоступними для всіх економічних суб'єктів. Саме тому серед керівників підприємств питання використання чинників нематеріального характеру наразі посідає дуже важливе місце.

Серед таких нематеріальних активів слід звернути увагу на ділову репутацію. Оцінюючи бізнес, потрібно враховувати не лише його фінансові показники та здобутки, а й оцінювати репутацію підприємства, оскільки це є оцінкою майбутніх показників та потенціалу. Ще Том Форд зазначав: «Якщо ви не займаєтеся своєю репутацією, за вас це зроблять інші».

Але якщо в Європі є чіткі та прозорі правила та стандарти формування й управління репутацією ділової особи, прописані норми відповідальності за нанесення шкоди, то в українському законодавстві відсутнє формулювання поняття «ділова репутація юридичної особи», а також не прописані механізми захисту юридичною особою своєї ділової репутації проти поширення у ЗМІ неправдивої інформації.

Метою статті є аналіз нормативно-правових актів вітчизняного законодавства, що визначають поняття «ділова репутація юридичних осіб» та споріднених понять, а також регулюють його захист як нематеріального активу.

Питання захисту ділової репутації від недостовірної інформації в наш час стосуються кожної юридичної особи. Саме ділова репутація стає об'єктом посягань з боку конкурентів, а інструментом частіше за все стають засоби масової інформації.

У «Глумачному словнику живої великоруської мови» В. Даль поняття «репутація» (від фр. *Reputation*) визначив як «загальну думку про якість, гідність та недоліки будь-кого, будь-чого»¹.

Серед правників сучасної України ведеться чимало дискусій довкола поняття «ділова репутація юридичної особи». Змісту права на ділову репутацію властивий активний розвиток. У багатьох наукових роботах із зазначеної теми можна спостерігати зміну ставлення до поняття у зв'язку з історичними подіями.

Ділова репутація формується, з одного боку, завдяки інформації, яка надається юридичною особою за допомогою таких інструментів суспільного впливу, як реклама, різноманітні акції, PR-технології, а з іншого боку, – за допомогою характеристик, наданих іншими суб'єктами права – незалежними рейтинговими й аналітичними компаніями, засобами масової інформації та споживачами. Отже, репутація формується внаслідок власних дій юридичної особи або суб'єкта, що її представляє (керівник підприємства, прес-секретар та інші), та завдяки діяльності оточуючих суб'єктів. Ділова репутація є стабільною, оскільки в її основу закладено свідоме ставлення оточення до юридичної особи.

Аргументами на користь окремого наукового вивчення поняття «ділова репутація юридичної особи» можуть бути: важливість не лише бізнес-діяльності підприємства, але і його соціальної активності (благодійність, участь у просвітницьких та соціальних заходах), адже на репутацію впливають абсолютно всі зовнішні чинники. Окрім того, є чимало відмінностей у формуванні репутації юридичних та фізичних осіб. Наприклад, репутація юридичної особи є наслідком внутрішнього управління компанією, якості продуктів та послуг, на її формування величезний вплив мають ЗМІ. Саме «ділова репутація юридичної особи» вимірюється у грошовому еквіваленті та має вплив на загальну вартість компанії на ринку. Репутація фізичної особи – виключно морально-етична категорія, хоча також зазнає впливу думки оточення.

Репутацію неможливо продати, передати чи подарувати, однак її можна втратити. Створюється вона діяльністю компанії протягом досить тривалого часу.

Упродовж тривалого періоду ділова репутація набула чимало синонімів. Серед них «імідж», «гудвіл», «престиж», «реноме». Однак, наприклад, поєднувати в один синонімічний ряд поняття «імідж» і «ділова репутація» не можна. Імідж, на відміну від репутації, – це штучно створене серед людей поверхове уявлення про компанію, при чому створене за досить короткий час. Імідж – виключно емоційне та короткострокове уявлення, яке створюється під впливом спеціальних технологій або так званих PR-кампаній. Репутація в уявленні людей формується роками на підставі правдивих відомостей про діяльність підприємства, відкритості.

Не зважаючи на те, що поняття «ділова репутація юридичної особи» з кожним роком набуває величезного значення для комерційних та державних структур, законодавчо воно ще досі не вивчено. Нормативно-правові акти не дають визначення поняття «ділова репутація юридичної особи», також у законодавстві відсутні способи та інструменти її захисту.

Більш того, категорію «ділової репутації юридичних осіб» ототожнюють з категорією «ділова репутація», маючи на увазі лише фізичних осіб, та відносять її до нематеріальних активів. Так, відповідно до Цивільного кодексу України, а саме ст. 201 та ст. 1116, можна зробити висновок, що ділова репутація є немайновим благом, отже, охороняється чинним законодавством України. У разі порушення своїх прав юридична особа має право вимагати відшкодування збитків².

На сучасному етапі розвитку вітчизняного бізнес-середовища та на етапі активного залучення іноземних інвесторів, на наш погляд, поняття «ділова репутація юридичних осіб» слід перенести в категорію матеріальних активів. Це також підтверджує й той факт, що вперше спроба визначити поняття «ділової репутації» була здійснена у 2002 р. у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», де у ст. 26 сказано: «Ділова репутація – сукупність документально підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про відповідність її господарської та/або професійної діяльності вимогам законодавства, а для фізичної особи – також про належний рівень професійних здібностей та управлінського досвіду, а також відсутність в особи судимості за корисливі злочини і за злочини у сфері господарської діяльності, не знятої або не погашеної в установленому законом порядку»³.

З фінансової точки зору розглядає «ділову репутацію» і Закон України «Про банки і банківську діяльність». У редакції цього Закону від 15 лютого 2011 р. знаходимо таке визначення: «Ділова репутація – відомості, зібрані Національним банком України, про відповідність діяльності юридичної або фізичної особи, у тому числі керівників юридичної особи та власників істотної участі у такій юридичній особі, вимогам закону, діловій практиці та професійній етиці, а також відомості про порядність, професійні та управлінські здібності фізичної особи»⁴.

Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 2010 р. вводить в обіг поняття «гудвіл», прирівнюючи його до репутації, але також виключно як фінансову категорію⁵.

Ще одну спробу дати визначення «ділової репутації юридичних осіб» зробив Вищий господарський суд України, який у своєму Листі від 28 березня 2007 р. № 01–8/184 трактує ділову репутацію юридичної особи як престиж її фірмового (комерційного) найменування, торговельних марок та інших належних їй нематеріальних активів серед кола споживачів товару та послуг⁶. Право на ділову репутацію без надання визначення забезпечує Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р., однак на момент прийняття закону цей нормативний акт не враховував цілий ряд важливих питань⁷.

Розробка нових теоретичних положень про захист ділової репутації юридичних осіб повинна вирішити комплекс питань, серед яких – формування понятійного апарату, аналіз складу правопорушень у сфері захисту ділової репутації юридичних осіб, встановлення порядку взаємодії, надання та погодження інформації між юридичною особою та ЗМІ, встановлення відповідальності ЗМІ у разі порушення права юридичної особи на захист своєї ділової репутації.

Праву юридичної особи на недоторканність ділової репутації, таємницю листування та ін., які можуть їй належати, приділено увагу у ст. 94 Цивільного кодексу України⁸. Крім того, остання кодифікація цивільного законодавства України змінила підхід до відшкодування моральної шкоди внаслідок порушення права юридичної особи на недоторканність ділової репутації. Якщо раніше моральна шкода полягала у поширенні недостовірних відомостей, то наразі – у приниженні ділової репутації будь-якими діями. Однак аналіз опублікованих судових рішень щодо захисту ділової репутації юридичної особи свідчить про те, що суди дуже рідко задовольняють позовні вимоги юридичних осіб щодо відшкодування моральної шкоди та репутаційних збитків. В українському законодавстві відсутній механізм оборони, якщо порушення ділової репутації мало місце. Окремі положення можна знайти в Цивільному кодексі України, в Законах України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу)».

Зрозуміло, що приниження ділової репутації юридичної особи полягає в поширенні недостовірної інформації, яка призводить до негативної оцінки підприємства оточенням, а відбувається шляхом опублікування такої інформації у пресі, передачі по радіо, телебаченню, з використанням інших засобів масової інформації тощо. За останні роки в Україні кількість випадків, коли через ЗМІ принижують ділову репутацію юридичної особи, зростає у геометричній прогресії. Однак до судових інстанцій, а тим більш до позитивного рішення щодо позивача такі справи майже не доходять. Насамперед це пов'язано з тим, що Закон України «Про інформацію» має винятки, завдяки яким журналіст та редакція можуть уникнути покарання. Отже, винятками звільнення від відповідальності за приниження ділової репутації можуть бути: випадки, коли редакція, журналіст отримали інформацію від інформаційного агентства, засновника (співзасновника) видання, з офіційних джерел, з іншого ЗМІ за наявності відповідного посилання. Крім того, не підлягають доведенню правдивості і спростуванню оціночні судження, тобто висловлювання, які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій та інше.

Викладене вище означає, що в умовах сучасної України, коли всі засоби масової інформації належать до олігархічних структур, захистити свою ділову репутацію підприємствам майже неможливо. За таких умов велике значення має саме розвиток національного законодавства у цій сфері, яке повинно однаковою мірою захищати права ЗМІ та підприємців.

У більшості розвинених країн світу сукупність зазначених норм прийнято називати дифамаційним правом⁹. Предметом постійних дискусій є відповідальність за дифамацію – поширення правдивих відомостей про будь-яку посадову особу, політичного діяча чи (або) політичний інститут. Дифамація також розглядається як специфічний вид делікту, об'єктом якого, як правило, виступає особа, наділена політичними або посадовими повноваженнями, та який завдає шкоди одночасно і особистості, і відповідному політичному чи державному інституту. Однак вітчизняній правовій системі інститут дифамації поки що невідомий.

У багатьох країнах світу порушення законодавства про дифамацію підлягає відповідальності згідно з цивільним та кримінальним законодавством. У розвинутих правових системах специфіка відповідальності витікає з відмінностей між цивільним та кримінальним правом. З цієї точки зору, захист ділової репутації юридичної особи має цивільний характер, оскільки завданням такої справи є не покарання, а відновлення порушених прав.

В Україні законодавство про дифамацію відсутнє. Захист ділової репутації юридичних осіб у країні переважно вивчається з точки зору цивільного права. Науковими розробками цього питання займалися А. Л. Анісімов, Л. О. Красавчикова, М. М. Малєйна, Р. О. Стефанчук та інші. З точки зору інформаційного права тему розробляє К. І. Беляков.

К. І. Беляков вважає, що на перший погляд дифамаційне право в загальній системі світового права посідає досить скромне місце. Однак, якщо дивитися на нього з погляду пріоритетів, що захищаються правом взагалі, де на першому місці перебувають права, свободи та законні інтереси конкретного індивіда, то це право набуває ключового значення в системі права будь-якої демократичної держави, тому що на основі його регулятивних та охоронних норм будуються як міжособистісні відносини, так і відносини між особистістю і пресою, а, часом, громадянином та державою¹⁰.

В Україні ще з радянських часів у національній судовій практиці, яка тривалий час використовувала відому ст. 7 ЦК УРСР 1963 р., завжди найбільш складним був вибір між правом на свободу думки і слова, правом на вільне вираження своїх поглядів та переконань, з одного боку, та правом на повагу до людської гідності, конституційними гарантіями невтручання в особисте і сімейне життя, конституційною заборонаю на операції з конфіденційною інформацією про особу, судовим захистом права на спростування недостовірної інформації про особу, з іншого боку. І не завжди пріоритет надавався першому, не завжди суди знаходили правильний шлях вирішення цієї колізії¹¹.

Щодо права на заборону поширення інформації, яка порушує особисті немайнові права, то юридична особа таким правом не наділена, а, відповідно, така позиція законодавця обмежує можливість захисту своїх прав юридичною особою. Іншими словами, якщо фізичній особі стало відомо, що на шпальтах видання чи у телевізійному сюжеті буде надано інформацію, яка зашкодить її репутації, вона може звернутися до суду з

вимогою заборонити випуск, або зняти сюжет з ефіру. Юридична особа таких прав не має. Відповідно, такі зміни необхідно вносити до профільних нормативних актів.

У суперечках між ЗМІ та юридичними особами весь час домінує поняття «недостовірна інформація». Законотворець також не має однозначної позиції з цього приводу, оскільки не передбачає як спосіб захисту можливість визнання інформації такою, що не відповідає дійсності, є недостовірною та наносить шкоду діловій репутації юридичної особи.

Таким чином, спираючись на вищевикладене щодо поняття «ділова репутація юридичної особи», його трактування та способів захисту, можна зазначити, що в умовах формування бізнес-середовища України необхідно внести ряд змін у чинне законодавство держави. А саме: до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» пропонується внести визначення категорії «ділова репутація юридичної особи». Кодекс України про адміністративні правопорушення, до ст. 212, пропонується доповнити абзацом про відповідальність за продукування та поширення інформації що не відповідає дійсності, чим завдає шкоду «діловій репутації юридичної особи».

У межах інформаційного права пропонується розробити поняття «дифамація». Визначення поняття повинно міститися в Законі України «Про інформацію».

¹ Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovari.yandex.ru>

² Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1360420025923426>

³ Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

⁴ Закон України «Про банки і банківську діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B8>

⁵ Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/334/94-%D0%B2%D1%80>

⁶ Інформаційний лист Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_184600-07

⁷ Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>

⁸ Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1360420025923426>

⁹ *Беляков К. І.* Дифамація як категорія інформаційного права України / К. І. Беляков, М. К. Беляков // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – К.: Вид-во НАВСУ, 2005. – № 6. – С. 277–278.

¹⁰ Там само.

¹¹ *Луценник Д.* Застосування статті 10 Конвенції про захист прав і основних свобод людини при розгляді судами цивільних справ про захист честі, гідності і ділової репутації // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 4 (31).

Резюме

Машевська К. О. Поняття ділової репутації юридичних осіб в українському законодавстві.

У статті аналізується поняття «ділова репутація юридичних осіб». Розглядається категорійний апарат предмета в різних нормативно-правових актах України. Встановлено, що українське законодавство не містить визначення категорії «ділова репутація юридичних осіб», а у правознавців відсутній єдиний погляд на предмет дослідження. Аналізується досвід західних країн у впровадженні в систему права категорії «дифамація» та «дифамаційне право». Визначається місце дифамаційного права у законодавстві України. Автор дійшов висновку, що інформаційне законодавство України повинно містити визначення понять «недостовірна інформація», «дифамація», а також способи та механізми захисту юридичними особами своєї ділової репутації.

Ключові слова: право, цивільне право, інформаційне право, ділова репутація, імідж, дифамація, недостовірна інформація.

Резюме

Mashevskaya E. A. Понятие деловой репутации юридических лиц в украинском законодательстве.

В статье анализируется понятие «деловая репутация юридических лиц». Рассматривается категорический аппарат предмета в различных нормативно-правовых актах Украины. Установлено, что в украинском законодательстве нет определения категории «деловая репутация юридических лиц», а правоведы не имеют единого взгляда на предмет исследования. Анализируется опыт западных стран во внедрении в систему права категории «диффамация» и «диффамационное право». Определяется место диффамационного права в законодательстве Украины. Автор пришел к выводу, что информационное законодательство Украины должно содержать определение понятий «недостовірная информация», «диффамация», а также способы и механизмы защиты юридическими лицами своей деловой репутации.

Ключевые слова: право, гражданское право, информационное право, деловая репутация, имидж, диффамация, недостовірная информация.

Summary

Mashevskaya K. Concept of goodwill of legal entities in ukrainian law.

This article analyzes the term «goodwill». We consider the categorical apparatus subject to different regulations of Ukraine. Found that the ukrainian legislation does not have a definition of the category of «business reputation of legal entities», and lawyers do

not have a single view on the subject of study. Experience of European countries in the implementation of the system of law category of «defamation» and «defamatory law». The place defamatory rights under the law of Ukraine. Author concludes that Ukraine information legislation should include definitions of «unreliable information», «defamation», as well as ways and mechanisms to protect his legal persons of goodwill.

Key words: law, civil law, information law, business reputation, image, defamation, unreliable information.

Отримано 12.06.2013

УДК 342.97

К. О. МЕРКУЛОВА

*Катерина Олександрівна Меркулова, аспірант
Національного університету державної податкової
служби України*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

З проголошенням України суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1 Конституції України) основним завданням, яке потребувало розв'язання, стало формування національної системи законодавства, спрямованої, передусім на забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Одним із основних прав та свобод людини і громадянина, які потребували законодавчого унормування та визначення механізму їх реалізації, стало право громадян на свободу об'єднання як невід'ємне право людини, закріплене Загальною декларацією прав людини і гарантоване Конституцією України. 16 червня 1992 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про об'єднання громадян» № 2460-ХІІ, яким було урегульовано правові та організаційні основи реалізації конституційного права на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації.

З прийняттям у 1996 р. Основного Закону чітко визначилися два напрями вдосконалення законодавства. Перший – розроблення законів, необхідність прийняття яких безпосередньо випливає зі змісту Конституції України. Йдеться про принципово нові для правової системи України законодавчі акти, спрямовані на врегулювання прав людини та громадянина, забезпечення основ функціонування держави й суспільства, діяльності політичних партій тощо. Другий напрям – своєчасне внесення змін до чинних законів з метою їх узгодження з конституційними положеннями та нормами¹. Крім того, С. Станік виділила третій пріоритетний напрям розвитку законодавства – адаптація чинного законодавства до норм європейського, міжнародного права².

Отже, спочатку виникла потреба в узгодженні з приписами Конституції України Закону України «Про об'єднання громадян» № 2460-ХІІ, а згодом – необхідність у розробленні нового базового законодавчого акта, метою якого стало б удосконалення законодавства України про об'єднання громадян шляхом приведення його у відповідність до міжнародних договорів України, а також визначення належних правових та організаційних основ реалізації права особи на свободу об'єднання, створення сприятливих умов для утворення і діяльності громадських організацій та розвитку громадянського суспільства в цілому.

Незважаючи на те, що різні аспекти правової регламентації статусу громадських організацій стали предметом наукових досліджень багатьох учених в галузі теорії держави і права, адміністративного, конституційного, цивільного права (В. Авер'янов, М. Баглай, О. Ващук, Є. Додіна, Л. Коваль, В. Кравченко, М. Менджул, В. Опришко, М. Орзіх, В. Погорілко, Ю. Тодика, О. Фрицький, В. Чіркін, М. Чудаков, Ю. Шемшученко, Ц. Ямпольська, О. Юлдашев та інші), зміни у національному законодавчому регулюванні організації та діяльності громадських організацій спричинили необхідність у проведенні комплексного дослідження стану нормативно-правового регулювання їх організації та діяльності.

З огляду на зазначене, мета цієї публікації – проаналізувати та з'ясувати стан сучасного нормативно-правового регулювання адміністративно-правових відносин за участю громадських організацій.

Якщо звернутися до історичних витоків становлення законодавчої бази громадських об'єднань у деяких країнах Європейського Союзу, спостерігаємо наступне. Статус громадських об'єднань змінювався разом із суспільством і статусом особистості: від необмеженого права на об'єднання в Стародавній Греції до регулювання окремих прав і обов'язків об'єднань осіб у Стародавньому Римі, через професійні середньовічні корпорації з твердою регламентацією праці і побуту їх членів, заборони на створення політичних організацій – до дозволу на створення профспілок і політичних партій ХІХ ст., закріплення права на свободу об'єднання в національному законодавстві, а в середині ХХ ст. – і в міжнародних нормах³.

Як правило, порядок створення та діяльності громадських організацій визначається окремими законами. Проте передумовою для становлення законодавства зарубіжних країн у сфері регулювання правового